

Afrikai migrációs körkép

African Migration Overview

Marsai Viktor és Tarrósy István

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.3.11

Összefoglaló: Az afrikai migráció trendjei az utóbbi tíz év során sokat változtak. Noha a hazájukat elhagyók többsége továbbra is a földrészen marad, tehát az afrikai migráció főként intrakontinentális, folyamatosan nő az interkontinentális migráció aránya is; a legfontosabb célpontot jelentő Európa mellett pedig olyan régi-új desztinációk is felértékelődnek, mint Észak-Amerika, a Perzsa-öböl térsége vagy Kelet-Ázsia. Bár az afrikai migráció kapcsán sokaknak a Földközi-tengeren átkelő lélekvesztők jutnak az eszükbe, a kontinensről kivándorlók többsége a reguláris csatornákat használja. Az Európát érő irreguláris migráció kapcsán is az látszik, hogy Afrika fontos kibocsátó régió ugyan, de a közel-keleti, a dél-ázsiai, sőt a latin-amerikai országok közül is több megelőzi a legfontosabb afrikai származási államokat. Mindeközben a menekültkérdés több tízmillió embert érint a kontinensen, és súlyosan megterheli az ottani befogadó országok egyébként is törékeny infrastruktúráját. Végül fontos azt is megemlítenünk, hogy az olyan új trendek, mint a migráció feminizációja (elsősorban a nők idegen országban történő munkavállalása), szintén tetten érhetők.

Kulcsszavak: Afrika, intrakontinentális migráció, menekültek, feminizáció, fegyveres konfliktusok

Abstract: *The trends of the African migration have changed a lot in the past ten years. Although the majority of those leaving their homelands continue to stay on the continent, so African migration is mainly intracontinental, the proportion of the intercontinental migration is also constantly increasing; in addition to Europe, which is the most important destination, old-new destinations such as North America, the Persian Gulf region and East Asia are also gaining in value. And while African migration often brings to mind the suffocating Mediterranean crossings, the majority of those emigrating from the continent use regular channels. In terms of irregular migration to Europe, it is also clear that while Africa is an important source region, several countries in the Middle East, South Asia and even Latin America significantly outpace the most important African countries of origin. Meanwhile, the refugee issue affects tens of millions of people in the southern continent and places a heavy burden on the already fragile infrastructure of the host countries. Finally, it is important to mention that new trends such as the feminization of migration has become common.*

Keywords: *Africa, intracontinental migration, refugees, feminization, armed conflicts*

Bevezetés

A migrációról szóló európai és magyarországi közbeszédben Afrika gyakran szerepel az egyik – ha nem a fő – kibocsátó régióként. A statisztikák azonban ezt egyelőre nem támasztják alá, ráadásul az afrikai vándorlás – csakúgy, mint a Föld más régiói esetében – az összetettsége miatt nem szűkíthető le az interkontinentális dimenzióra. Kétségtelen ugyanakkor, hogy Európa mind a reguláris, mind az irreguláris afrikai elvándorlás kapcsán kiemelkedő célpont, és az utóbbi tíz évben – a korábbi évekhez képest – jelentősen nőtt az onnan érkezők száma. Fontos tehát, hogy a 2015 – más megközelítések szerint 2013¹ – óta tartó európai migrációs válság vizsgálatakor megértsük az afrikai népességmozgás tendenciáit – még akkor is, ha azok közül csak néhány érinti közvetlenül az öreg kontinenst.

E tanulmányban röviden bemutatjuk az afrikai migráció fő dinamikáit. Terjedelmi korlátok miatt csak a fontosabb tendenciákat emeljük ki, azok mélyebb kifejtésére itt nincs mód. Ugyanakkor az elmúlt években bőséges hazai és külföldi szakirodalom született a témában. Mindenekelőtt érdemes megemlíteni Stephen Castles, Hein de Haas és Mark J. Miller 2017-es átfogó művét, amely a globális migrációs folyamatok kapcsán mind földrajzilag, mind tematikusan (a migráció feminizációja, kényszer migráció) foglalkozik a kontinens vándorlási trendjeivel.² Az olasz Nemzetközi Politikai Tanulmányok Intézete (*Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*, ISPI) gondozásában, Giovanni Carbone szerkesztésében szintén 2017-ben megjelent kötet az afrikai migráció fő trendjeit járja körül, különös tekintettel a kontinenseken átívelő folyamatokra.³ A Michiel de Haas és Ewout Frankema alkotta páros által szerkesztett 2022-es kötet pedig részletesen foglalkozik a 21. században megfigyelhető változó tendenciákkal és dinamikákkal, kibontva a kontinensen belül zajló folyamatokat.⁴

A folyóiratok közül különösen fontos megemlíteni az Afrikai Unión belül működő African Center for the Study and Research on Migration (ACSRM) által gondozott *African Migration Journalt*, amely a nevéből adódóan kifejezetten a földrész migrációs trendjeit vizsgáló írásokat gyűjt össze.⁵ Természetesen nem kerülhetjük meg a két nagy nemzetközi szervezet, a UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) és az IOM (International Organization for Migration) által készített rendszeres elemzéseket sem. Az utóbbi években a Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC)⁶ számos jelentést készített a száheli és az észak-afrikai illegális útvonalokról, valamint az ottani embercsempész-hálózatok működéséről. Szintén kiváló elemzések érhetők el a Mixed Migration Centre tanulmányai és *policy paper*jei között, amelyek általában regionális perspektívában foglalkoznak az afrikai vándorlással.⁷

Örvendetes, hogy az elmúlt években a magyar szerzők közül is többen foglalkoztak az afrikai migráció és diaszpóra jelenségével. Közülük az első nagy

összefoglaló munkát a Glied Viktor, Tarrósy István és Keserű Dávid szerkesztette 2012-es tanulmánykötet jelentette.⁸ A szerzői közül Tarrósy a későbbiekben számos szaktanulmányt publikált a különféle migrációs témákban.⁹ A tragikusan korán elhunyt Biedermann Zsuzsanna elsősorban közgazdasági szempontból írt a témáról.¹⁰ Tánczos Mariann fő munkái a nyugat-afrikai migrációs vonatkozásokat tárgyalják.¹¹ Kiss Judit a hazautalásoknak a helyi gazdaságokra gyakorolt hatását vizsgálta az írásaiban.¹² Marsai Viktor pedig főleg az afrikai vándorlás politikai és biztonsági kérdéseire koncentrált a tanulmányaiban.¹³ Az említettekén kívül még számos olyan szakdolgozat, sőt disszertáció is készült nemrégiben Magyarországon, amely a témával foglalkozik, vagy legalábbis azt részben érinti.

E tanulmányok, illetve a szerzők egyéb kutatási eredményei felhasználásával teszünk kísérletet arra, hogy ismertessük az afrikai vándorlás jelen – tíz évvel az európai migrációs válság tetőzése utáni – helyzetét. Ehhez elengedhetetlen a földrész nagy migrációs trendjeinek a bemutatása, amit jórészt az IOM összefoglalói alapján teszünk meg, legyen szó a kontinensen belüli vagy az interkontinentális migrációról. Ezt követően megvizsgáljuk azok egyes friss – vagy épp kevésbé új – jelenségeit (pl. a migráció feminizálódása). Tematikusan ehhez kapcsolódóan, de kissé bővebben írunk a kényszmigrációs helyzetről, mind a külső, mind a belső menekültekre vonatkozóan, és az ezen válságokat előidéző konfliktusok állásáról.

A releváns hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozása mellett a szerzők felhasználják az elmúlt évtizedekben a terepen szerzett közvetlen tapasztalataikat, illetve a kutatások során készített, anonimizált, félig strukturált interjúik eredményeit is. Tekintettel a *Külügyi Szemle* jelen számának a célkitűzéseire, a tanulmány más viszonylatoknál hangsúlyosabban foglalkozik az Afrika és Európa közötti migrációval.

A tanulmányunkban migráció alatt a *nemzetközi* migrációt értjük; ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert Afrika legjelentősebb és legnagyobb mértékű vándorlási dinamikája az országokon belüli, elsősorban a vidékről a városokba irányuló migráció.¹⁴ Ennek a vizsgálata azonban egyrészt szétfeszítené a jelen tanulmány kereteit, másrészt kevésbé releváns a témánk szempontjából. *Afrika* alatt pedig – ha csak nem jelezzük külön – a kontinens egészét értjük, nem csak a szubszaharai térséget.

Az afrikai migráció – átlagok és egyediségek között

Az afrikai migráció kapcsán alapvetően kétféle érvelés szokott megjelenni. Az egyik azt hangsúlyozza, hogy a kontinens migrációs folyamatai nem térnek el lényegében a világ többi részén tapasztalhatóktól, és azok zömében követik a nagy trendeket.¹⁵ Más írások ugyanakkor azt hangsúlyozzák, hogy miközben

kerülni kell a szenzációhajház megközelítéseket, melyek szerint „Afrika előzönlí Európát”,¹⁶ az afrikai migráció kiemelt jelentőséggel bír az öreg kontinens szempontjából. Emellett bizonyos tényezők, mint például a menekültek és belső menekültek magas száma – eltérő mintákat mutatnak a más régiókkal való összehasonlításkor.¹⁷ A jelen tanulmány szerzői alapvetően a második csoportba tartoznak: szerintünk Afrika migrációs mintázatainak egyes elemei hasonlóságokat mutatnak más földrészek adataival, de fontos szempontokban különböznek is azoktól.

Az Afrika kapcsán ismert migrációs arány 3,5 százalék, ami nem tér el érdemben a világ többi részétől. Ugyanakkor a jelenleg bő 1,5 milliárdos népességű kontinens esetében minden egyes ezreléknyi növekedés további egymillió embert jelent. Emellett az ottani intenzív népességnövekedés változatlan ráta mellett is növeli az elvándorlók számát. Az IOM 2024-es jelentése – amely Afrika kapcsán 2020-as adatokat használt fel – szerint összesen 21 millió olyan nemzetközi migránst tartanak számon, akik a kontinensen belül maradtak. Ez 3 milliós növekedést jelent a 2015-ös 18 millió főhöz képest. Hasonlóan nőtt a földrészt elhagyók száma is: 17-ről 19,5 millióra. Az elvándorlók többsége tehát továbbra is a kontinensen marad, bár az arányuk folyamatosan csökken (48 a korábbi 52 százalék helyett), és csaknem minden második személy, aki elhagyja hazáját, a kontinensről is búcsúzik.¹⁸ Óvatosan kell kezelnünk azt a megállapítást is, hogy a teljes afrikai migráció döntő többsége az adott régió belül zajlik. Jelentős különbség figyelhető meg e tekintetben Észak-Afrika és a szubszaharai térség dinamikái között: miközben a Maghreb-országokból és Egyiptomból útra kelők nagyobb része elhagyja a kontinenset, a Szaharától délre a vándorok 79 százaléka 2017-ben még a földrészen belül maradt.¹⁹ 2024-re ez az arány – nem függetlenül a fokozódó regionális instabilitástól, illetve a koronavírus-járvány és a klímaváltozás gazdasági, társadalmi és politikai következményeitől – 64 százalékra csökkent.²⁰ Mindezekkel együtt, a szubszaharai afrikai migráció továbbra is jellemzően intrakontinentális.

A migrációs trendek kapcsán érdemes kiemelni, hogy a kontinensen belüli elvándorlás nagysága 1990 és 2010 között lényegében stagnált, lényegesen csak 2010 után nőtt meg. Ezzel szemben az interkontinentális migráció mértéke 1990 óta folyamatosan növekszik, és három évtized alatt a két és félszeresére emelkedett.²¹ A kontinensen kívüli desztinációk száma is növekszik: például Perzsa-öböl menti országok, Törökország és Kína is célországokká váltak az afrikaiak számára. Hagyományosan fontos tehát Ázsia, azon belül is a Perzsa-öböl térsége: a földrész tavaly 5 millió afrikainak, az interkontinentális vándorok 26 százalékának adott otthont, míg Észak-Amerikára 3 millió fő (15%) jutott.²² A tradicionális desztinációk mellett egyre nagyobb a jelentősége az olyan új viszonylatoknak, mint Latin-Amerika vagy Dél- és Kelet-Ázsia. 2023-ban például 60.000 afrikai irreguláris bevándorló érkezett Mexikó területére, szemben a

2022-es 7 000-es adattal, akik zömében az Egyesült Államok déli határát igyekeztek elérni.²³

Ezzel szemben a kelet-ázsiai viszonylatot sokkal inkább a munkavállalási és a tanulási céllal zajló reguláris migráció jellemzi. Peking határozott Afrika-politikájának az egyik közvetlen hatása a kontinensről Kínába érkező migrációs áramlások felerősödése. A dinamikusan fejlődő gazdaságok – különösen Kína – egyre inkább vonzzák a képzett afrikai migránsokat, így az Afrikából Kínába irányuló migráció különösen a 2000-es évek kezdetétől mutat gyors növekedést. Ez az időszak egybeesett a Kína–Afrika Együttműködési Fórum (*Forum on China–Africa Cooperation*, FOCAC) elindításával, amely új keretet jelentett a két fél közötti kapcsolatoknak.²⁴ Kína az utóbbi több mint három évtizedben fokozatosan építette ki erős afrikai jelenlétét, ami nemcsak a kereskedelmi relációk bővülését eredményezte, hanem azt is, hogy az ottani szereplők aktív gazdasági partnerekké – eladókká, vevőkké, sőt vállalkozókká – váltak a kétoldalú kapcsolatokban. A legutóbbi, 2024-es FOCAC-csúcson elfogadott „Pekingi akcióterv, 2025–2027”²⁵ külön foglalkozik az illegális migráció és az embercsempészet visszaszorításával is, és Kína támogatást ajánlott fel az afrikai partnerországok és az Afrikai Unió számára.

Az Afrikából Kínába irányuló migráció általánosságban véve intenzív növekedést mutat. Az ezredforduló előtt főként tanulmányi céllal érkeztek oda afrikaiak, azonban később egyre jelentősebb számban jelentek meg nyugat-afrikai – elsősorban nigériai és ghánai – kereskedők egyes kínai nagyvárosokban. A kínai közösségekben élő és dolgozó afrikaiak zöme önálló vállalkozóként tevékenykedik, és közvetlen üzleti kapcsolatokat alakít ki a helyi partnerekkel. Bár a Covid19-világjárvány több szempontból is óvatosságra intette mindkét felet, a 2001-es kínai WTO-csatlakozást követően jelentősen felgyorsult afrikai bevándorlás nem torpant meg. Az kontinensről érkező migránsok túlnyomó része jelenleg is Kanton tartományban összpontosul, amely mára a Kínában élő afrikai diaszpóra egyik legfontosabb központjává vált.

A kontinensen belüli migráció tekintetében az 1989 utáni időszak jelentős változásokat hozott: számos afrikai országban politikai átalakulások indultak meg, amelyek demokratikusabb berendezkedéshez vezettek, ezért új migrációs célpontok jelentek meg az útra kelők horizontján. A Dél-afrikai Köztársaság és Botswana mellett Líbia is újra migrációs központtá vált – ez utóbbi egészen a 2010-es évtized elején az észak-afrikai országokon végigsöprő „arab tavaszig”. Az említett államok elsősorban munkalehetőségekkel és a jobb élet reményével vonzották a kontinens más részein élőket. Az észak-afrikai térség a hosszú ideig tartó, viszonylagos stabilitásukkal és a gazdasági lehetőségeikkel erős vonzerőt képviseltek, s napjainkig számos nyugat-afrikai migráns dönt úgy, hogy az ottani városokat célozza meg – legyen szó munkavállalásról vagy tanulmányi célú mobilitásról (különösen a szakképzés és a felsőoktatás terén). Ugyanakkor

sokan vannak azok is, akik eredetileg Európába szeretnének vagy szerettek volna eljutni, de a sikertelen próbálkozások után a régió marad(t) számukra az elérhető (második legjobb) alternatíva²⁶ a gazdaságilag kevésbé fejlett, sokszor instabil kibocsátó térségekkel szemben.

Az intrakontinentális migrációs útvonalak kapcsán fontos utalnunk a hajdani transzszaharai karavánutakra is, amelyek a mai folyamatok során ismét jelentőséggel bírnak. A sivatagi oázisok és az egykori kereskedelmi csomópontok újra felkerültek a vándorlók térképére, és mára több ilyen település számottevő szubszaharai lakossággal rendelkezik. Bizonyos régiókon belül különösen hangsúlyos migrációs pólusok alakultak ki az utóbbi két évtized során. Említésre érdemes például a Kongói Demokratikus Köztársaság Katanga tartománya, ahol számottevő nyugat-afrikai migránsközösség alakult ki, valamint a kelet-afrikai térség geostratégiai szempontból kiemelkedő pontja, Dzsibuti. Ugyancsak fontos célországoknak számít Uganda és Kenya, amelyekben szintén jelentős arányt tesz ki a bevándorló népesség.²⁷

Az interkontinentális migráció tekintetében továbbra is Európa számít az első számú és legfontosabb céltérségnek: 2020-ban az Afrikát elhagyók 56 százaléka, 11 millió ember élt az öreg kontinensen. A befogadó államok közül kiemelkedik Franciaország: a lakosságából 7,3 millióan külföldön születtek, akiknek 47,7 százaléka, csaknem 3,5 millió volt valamely afrikai ország – elsősorban Marokkó, Algéria, Tunézia, Mali – állampolgára.²⁸ Az Egyesült Királyság kapcsán egy 294.000 fős nigériai és 235.000 fős dél-afrikai közösségről beszélhetünk,²⁹ de Spanyolország, Olaszország és Svédország is több százezres afrikai népességnek ad otthont.

Ami a bevándorlást illeti, az Afrikában élő, a földrészen kívül születettek száma lényegében változatlan maradt az elmúlt évtizedekben, és nagyjából kétfélmillió fő körül stagnál.³⁰ Így a földrész a nemzetközi migrációs folyamatok veszteségének is tekinthető, mivel onnan „agyelszívás” (*brain drain*) zajlik, és nem tudja pótolni az elvándorolt – főleg a tehetséges – fiatalokat. Tény ugyanakkor, hogy közülük sokan hazatérnek³¹ később, vagy a hazautalásaikkal segítik a családtagjaikat. Az „agyelszívás” következtében a hazájukat elhagyók említett hozzájárulásai meglehetősen fontosak az anyaországok számára. Azonban a hátrányuk meghaladja a hasznukat: az amúgy is viszonylag kisszámú képzett munkaerő elvándorlása a humán erőforrás és a szellemi kapacitás terén is veszteségeket okoz. Ez hosszabb távon komoly gazdasági kihívást jelent.³² Az említett adatok alapján fontos leszögeznünk, hogy bár az Afrikából Európába – és a világ más részeire – irányuló migrációról az emberek többségének a fejében elsősorban a Földközi-tengeren sodródó csónakok jelennek meg, az elvándorlás zöme legális csatornákon keresztül valósul meg. Ahogy korábban említettük, az évtized elején nagyjából 11 millió afrikai állampolgár élt Európában, de a bizonyítottan engedély nélkül érkezők száma évi hatvanezer és száznyolcvanezer között

mozgott.³³ Ennél magasabb az arány az Arab-félsziget vonatkozásában, amely felé az elmúlt években jelentősen nőtt az irreguláris átkelések száma.³⁴

Mivel komoly eltérés mutatkozik az irreguláris határátlépések és a beadott menedékkérelmek száma között, érdemes az utóbbira is vetni egy pillantást. 2024-ben a legtöbb menedékkérő származási országa közül öt afrikait találunk: Egyiptomot (23.940 fő), Marokkót (22.630 fő), Szomáliát (16.785 fő), Malit (16.570 fő) és Guineát (15.430 fő).³⁵ Miközben tehát az afrikaiak az irreguláris határátlépők jelentős hányadát teszik ki (2023-ban például 45%-ot),³⁶ addig a benyújtott menedékkérelmek esetében jóval kisebb az arányuk (nagyjából 15%).³⁷ Ez két dolgot jelent: egyrészt azok az afrikaiak, akik legális csatornákon keresztül érkeznek, nem adnak be menedékkérelmet; másrészt azok, akiket nem ellenőriztek a külső határokon, később is igyekeznek láthatatlanok maradni, és nem adnak be menedékjogi kérelmet. Ugyanakkor az afrikaiak többsége – bár a helyszíni terepkutatásaink alapján egyes esetekben (például a tunéziai illegális bevándorlók körében)³⁸ valóban magas lehet a látencia – legálisan érkezik Európába.

Az afrikai migráció változó típusai: feminizáció, egyedül érkező gyerekek és kényszermigráció

Ebben a fejezetben az afrikai migráció két azon típusát vizsgáljuk meg, amelyek nagy hatással vannak a kontinensen belüli és azon kívüli vándorlásra: a feminizációt³⁹ és a kényszermigrációt.

Iman Hashim és Dorte Thorsen kutatásai⁴⁰ szerint a közelmúltig a nőket és a gyermekeket jellemzően másodlagos migránsként említették, akik a „fő” – jellemzően a férfi – migránsok után, azokhoz csatlakozva érkeznek. A kritikai megközelítésű szakirodalom azonban egyre inkább hangsúlyozza, hogy a nők önálló döntéshozókként is jelen vannak a migrációs folyamatokban.⁴¹ Noha a számuk továbbra is alacsonyabb, mint a fiatal férfiaké, az afrikai migráció egyre erőteljesebben „feminizálódik”, vagyis növekszik azoknak a nőknek az aránya, akik saját elhatározásból vállalkoznak az útra.

Jane Freedman elemzésében⁴² jól kirajzolódik, hogy az egyik legnagyobb kihívás, amellyel a női migránsok döntési helyzetben szembesülnek, a gyermekgondozás kérdése. Egyesek haboznak is, hogy a gyermekeiket magukkal vigyék-e, hiszen veszélyeknek tennék ki. Ezért úgy döntenek, hogy otthun hagyják őket valamelyik rokonnál vagy ismerősnél, ami rendkívül fájdalmas döntés. Paradox módon a gyerekek hátrahagyása akár hátrányosan is befolyásolhatja az anya menedékjog iránti kérelmét, mivel a befogadó ország hatóságai azt negatívan, „rossz anyai” viselkedésként értelmezhetik.⁴³

Amikor a gyermekek migrációs élményei kerülnek a kutatások fókuszába, a kiindulópont gyakran az a feltételezés, hogy a szüleik kísérik őket. Azon kevés

kutatás, amely az önállóan, kísérő nélkül érkező kiskorúak helyzetét vizsgálja, jellemzően az olyan, rendkívül sérülékeny csoportokra összpontosít, mint például az utcagyerekek, HIV/AIDS-árvák, a gyermekkatonák, az elmenekült gyermekek, valamint azok, akik kizsákmányoló, bántalmazó vagy veszélyes körülmények között kénytelenek dolgozni. Az utóbbi időkben különösen nagy figyelmet kapott a gyermekkereskedelem jelensége, azon belül is elsősorban a szexuális kizsákmányolás céljából történő emberkereskedelem.⁴⁴

Az interkontinentális migráció feminizációja valójában egy globálisan megfigyelhető jelenség, amely az 1960-as évektől kezdődően vált egyre markánsabbá. Akkor jelentek meg a nők a nemzetközi elvándorlás terén önálló szereplőkként, azaz elsősorban munkavállalási szándékkal, nem pedig a férjük vagy az apjuk döntéseinek a passzív követőiként. A nők külföldi munkavállalásának a tényerése a hagyományos családi struktúrák és nemi szerepek újraértelmezéséhez is hozzájárult. Számos esetben ugyanis a korábban kizárólag a háztartásért, a gyermeke nevelésért és a családi összetartásért felelős nők – akik már képzettséggel, végzettséggel és munkatapasztalattal is rendelkeztek – külföldi munkát vállaltak, gyakran a közeli országokban. Ezzel pedig a családban maradó férfiakra hárultak az addig nők által végzett feladatok.⁴⁵

Azonban az útra kelő nőknek nemcsak a számuk növekedett meg, hanem a teljes migráns populáción belüli arányuk is. Bizonyos szektorokban – különösen az egészségügy területén, azon belül is a kórházi nővérmunkában – mára többen helyezkedtek el, mint a férfiak. Kiemelkedő példa erre az Egyesült Királyságban dolgozó zimbabwei nővérek esete, amelyet Ian Yeboah és Tatenda Mambo részletesen dokumentált.⁴⁶ Zimbabwében a brit gyarmati múlt egyik, ma is meghatározó öröksége az oktatási rendszer, amely – mivel a brit modellt követi – lehetővé teszi, hogy a nővérképzéssel rendelkezők viszonylag egyszerűen el tudjanak helyezkedni az Egyesült Királyság egészségügyi intézményeiben. Ráadásul a szektort tartós nővérhány sújtja, ami különösen nyitottá teszi a szigetországot a magas színvonalú képzést biztosító korábbi brit gyarmatokról érkező egészségügyi dolgozók fogadására. Az ott dolgozó zimbabwei nővérek többnyire középkorúak, gyakran házasok, és legalább egy-két gyermekük van. A családtagjaik velük egyszerre történő migrációja legtöbbször nem reális opció, így csak a család egyesítés jöhet szóba, amelynek az adott jogrendszer, eljárásrend adja meg a keretét. A Yeboah és Mambo által megkérdezett nővérek kiemelték, a jövedelmük lehetővé tette, hogy a hazautalásaikkal érdemi segítséget nyújtsanak az otthon maradt családtagjaiknak. Vagyis nem szakadtak el teljesen a szülőföldjüktől: pénzügyi és érzelmi szálakon keresztül továbbra is szoros kapcsolatot tartanak fenn a „hazaiakkal”.

Az afrikai fegyveres konfliktusok, valamint az egyes vallási, etnikai, politikai és társadalmi csoportokat sújtó üldöztetés továbbra is tízmilliókat kényszerít lakóhelyük elhagyására, kényszermigrációra. A UNHCR legutóbbi, a 2023-as

adatokat összegző jelentése szerint csaknem 40 millió külső és belső menekült élt a kontinensen és azon kívül. A földrész – és a bolygónk – legsúlyosabb menekültválsága 2025-ben a szudáni polgárháború volt: a fegyveres konfliktus ki-robbanása, 2023 áprilisa óta csaknem négymillió ember hagyta el az országot, a belső menekültek száma pedig meghaladta a 11,3 milliót.⁴⁷ A szudáni állam és hadsereg összeomlása, a rivális Gyorsreagálású Támogató Erők (*Rapid Support Forces*, RSF) – gyakran etnikai színezetű – atrocitásai romba döntötték az országot, és kiterjedtté vált a különféle, az RSF-hez lazán vagy egyáltalán nem kapcsolódó milíciák tevékenysége is. Mindennek következtében 2025 elejére a lakosság jelentős része akut élelmezésbizonytalansági helyzetbe került, és Darfúr egyes részein felütötte fejét az éhínség.⁴⁸ Bár a szudáni menekültek döntő többsége egyelőre a régióban maradt, az elmúlt két évben jelentősen megnövekedett az Európába érkezettek száma is.⁴⁹

A kelet-afrikai térség másik, Európát is érintő válsága a lassan fél évszázados múltra visszatekintő szomáliai polgárháború, amelyben jelenleg az as-Sabáb nevű terrorszervezet és a kormányerők közti harc dominál. Emellett az országot is sújtja a klímaváltozás, amely 2020 és 2022 között a kényszermigráció elsődleges oka volt.⁵⁰ Mindezek hatására csaknem 4 millió ember vált belső menekültté (*internally displaced person*, IDP), és egymillió hagyta el Szomáliát, akik döntően a szomszédos Kenyában és Etiópiában kerestek menedéket. Ugyanakkor a szomáliaiak tartósan jelentős hányadot képviselnek az Európába érkező irreguláris bevándorlók között is: az ország a tizenöt legfontosabb kibocsátó közé tartozik.⁵¹

Szomália és Szudán mellett Kelet-Afrika több országa is súlyos kihívásokkal küzd. Eritreát Isaias Afewerki diktatórikus kormányzása miatt hagyják el rengetegen – bár a tíz évvel ezelőtti számukhoz képest jelentős csökkenés látszik, és az eritreaiak Európa helyett inkább a Perzsa-öböl államai felé veszik az irányt. Ennek oka azok földrajzi közelsége, valamint a szaharai átkelés szám-talan kockázata, amelyek híre már minden helyi közösséghez eljutott. Hasonló a trend Etiópia kapcsán is: az onnan távozók jelentős hányada a kockázatos földközi-tengeri útvonal helyett szintén az Arab-félsziget, illetve Dél-Afrika felé indult.⁵² Ugyanakkor az országban a regionális konfliktusok, a 2020–2022 közötti tigráji háború, illetve a klímaváltozás következtében ma kilencszázezer, a szomszédos országokból érkezett menekültről és 3,1 millió IDP-ről tudnak.⁵³ Ám még így is szép számmal érkeznek Európába is, és nem lehet tudni, hogy nem következik-e be változás a trendekben.

Bár az afrikai Nagy-tavak vidékén is számos konfliktusgócot találhatók, azok közül leginkább a Kongói Demokratikus Köztársaságot, különösen Kelet-Kongót szükséges megemlítenünk, ahol az M23 milícia új offenzívája százezreket űzött el a lakóhelyükről. Ennek következtében 2025 elején már 5,6 millió belső menekült volt az országban, 990.000 állampolgára keresett menedéket a kontinens államaiban,⁵⁴ miközben Kongó maga is 529.000 főt fogadott be a

környező országokból, elsősorban Ruandából, Burundiból, a Közép-afrikai Köztársaságból és Dél-Szudánból.

A Száhelben – a szudáni polgárháború okozta hatásokon kívül – két nagy konfliktusgóc alakult ki, amelyek tömeges elvándorlással is jártak. Az egyik a Csád-tó medencéjéhez és a Boko Haramból kifejlődött különféle csoportokhoz kötődik. A szélsőséges szervezetek tevékenysége következtében 2024 végére 3,2 millióra nőtt a külső és belső menekültek száma a régióban, de a többségük nem jelent meg az Európa felé tartó útvonalakon.⁵⁵ Ettől eltérő a helyzet a másik nagy válságzóna, a Mali–Burkina Faso–Niger találkozásánál levő hármason tapasztalható erőszak esetében, amelynek a hatásai még a Guineai-öböl partvidékén és Mauritániában is jól érzékelhetőek. A tágabb értelemben vett régióban ma már 5 millió kényszermigráns él.⁵⁶ Az ottani állapotok súlyosságát jelzi, hogy a korábbi évektől eltérően – amikor is a terület elsősorban tranzitként és befogadóként működött – mára fontos kibocsátóvá vált Európa felé: 2024-re az Afrikából érkezettek jelentős részét mali állampolgárok alkották.⁵⁷ Ebben egyébként nemcsak a fegyveres konfliktus, hanem a diktatórikus trendek, a junta által gyakorolt elnyomás és a rossz gazdasági kilátások is szerepet játszanak.

Mindezekből is kitűnik, hogy a kényszermigráció továbbra is fontos szerepet játszik az afrikai elvándorlásban. És bár a menekültek döntő többsége a kontinensen, sőt a hazájában marad, évente így is több tízezren érik el Európát.

Összegzés

Az afrikai migráció a 21. században is összetett és sokarcú jelenség. Miközben az afrikai vándorok többsége jelenleg még a kontinensen marad, folyamatosan nő az azon kívüli régi és új desztinációk jelentősége is. Ez utóbbi különösen Kelet-Ázsia és a Perzsa-öböl államai esetében figyelhető meg, ahol egyre kiterjedtebb az afrikai diaszpóra. A kínai reláció kitüntetett helyzetben van, és további, elsősorban terepi kutatások révén válhat jobban érthetővé.

Bár az általános percepciót a médiában megjelenő, „csónakokon menekülő afrikaiak” képe határozza meg, a kontinensről elvándorlók zöme reguláris csatornákon keresztül éri el célpontját. Emellett továbbra is jelentős és folyton változó különbség figyelhető meg Észak-Afrika és a szubszaharai térség migrációs mintázatai között.

A globális trendekbe illeszkedően egyre inkább tetten érhető az afrikai migráció feminizációja is, amely kapcsán a kutatások még gyerekcipőben járnak, és érdemes lenne őket tovább bővíteni. Különösen fontos a feminizáció komplex hátterének a kibontása, amelynek során az oktatás és képzés afrikai rendszereinek, közpolitikáinak és szereplőinek a sok esetben markáns változását lehetne rögzíteni.

Szomorú tény, hogy az afrikai belső és külső menekültek száma világvisszonylatban is kiemelkedő, és az elmúlt évek fegyveres konfliktusai tízmilliókat kényszerítettek a lakóhelyük elhagyására. A kontinens „elfelejtett” humanitárius krízisei miatt – mint az állandósult szudáni polgárháború vagy a száheli válság – méltán érzik úgy a helyi szereplők, hogy a világ újfent megfedezkedik róluk.

A földrajzi közelsége, a viszonylag nyitott bevándorláspolitikája, a gazdasági vonzereje és a fejlett menekültügyi rendszere miatt Európa továbbra is elsődleges célpontjuk a kontinenst elhagyó reguláris és irreguláris migránsoknak egyaránt. Ugyanakkor egyelőre nem az afrikai bevándorlók jelennek meg a legnagyobb számban a menedékkérők között sem, hanem közel-keleti, dél-ázsiai és latin-amerikai állampolgárok – még akkor is, ha az afrikaiak száma jelentős, és az elvándorlást kiváltó trendek alapján Afrika továbbra is a fontos kibocsátók között fog szerepelni.

Jegyzetek

- 1 Marsai Viktor és Pénzváltó Nikolett, szerk.: *Sodrásban: Pillanatképek az európai migrációs válságról* (Budapest: MCC Press, 2023).
- 2 Castles, Stephen, De Haas, Hein és Miller, Mark J.: *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Sixth Edition* (London: The Guilford Press, 2020).
- 3 Carbone, Giovanni, szerk.: „Out of Africa: Why People Migrate?”, *ISPI*, https://www.ispi-online.it/sites/default/files/publicazioni/out_of_africa_web.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 9.).
- 4 De Haas, Michiel és Frankema, Ewout, szerk.: *Migration in Africa: Shifting Patterns of Mobility from the 19th to the 21st Century* (London és New York: Routledge, 2022).
- 5 *African Centre for the Study and Research on Migration*, „African Migration Journal”, <https://www.acsrm-au.org/publication/african-migration-journal/> (a letöltés ideje: 2025. április 9.).
- 6 A honlapjuk elérhető: *Global Initiative against Transnational Organized Crime*, <https://globalinitiative.net/>
- 7 *Mixed Migration Centre*, letöltés ideje: 2025.04.10. <https://mixedmigration.org/> (a letöltés ideje: 2025. április 9.).
- 8 Glied Viktor, Tarrósy István és Keserű Dávid, szerk.: *Új népvándorlás? Migráció a 21. században Afrika és Európa között* (Pécs: Publikon, 2012).
- 9 A teljesség igénye nélkül: Tarrósy István: „Afrikaiak a világban, afrikaiak Magyarországon – Elhanyagolt diaszpóra?”, *Modern Geográfia*, no. 4. (2017). 1–14.; Tarrósy István: „»Kik és hányan kopogtatnak ajtóinkon onnan Délről?» Az afrikai migráció valóságának sokszínűségéről”, *Magyar Tudomány*, 180., no. 1. (2019): 79–89.; Tarrósy István: „Africans in China: The Migration-Related Consequences of China’s »African Policy«”, *Limen: Journal of the Hungarian Migration Research Institute*, no. 2. (2020): 20–36.
- 10 Biedermann Zsuzsánna: „A szubszaharai Afrikából Európába irányuló migráció kiváltó okai”, *MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Műhelytanulmányok*, no. 113. (2016). <https://mek.oszk.hu/16000/16000/16000.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 11.).
- 11 Táncczos Mariann: „The EU’s Answer to the Migration Crisis: The Road to the New Pact on Migration and Asylum”, *Európai Tükör*, no. 27. (2024): 107–125.

- 12 Kiss Judit: „The Political Economy of Remittances: the Case of Sub-Saharan Africa”, *ELKH KRTK, Institute of World Economics, Working Paper*, no. 270: (2023). Elektronikusan elérhető: <https://vgi.krtk.hu/en/publikacio/kiss-j-the-political-economy-of-remittances-the-case-of-sub-saharan-africa/>.
- 13 Marsai Viktor: „African Irregular Migration towards Europe: A Geographic Indicator for a Possible EU Grand Strategy?” in *Selected African Studies in Memory of Zsuzsánna Biedermann*, szerk. Kiss Judit és Tarrósy István (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2024), 167–195. o.; Marsai Viktor és N. Rózsa Erzsébet: „A Nílus partján minden csendes? Az egyiptomi migrációs és menekülthelyzet”, *Horizont*, no. 18. (2023): 17.
- 14 Giampaolo, Mattia és Ianni, Aurora: „Rural–Urban Migration in Africa”, *GCAP*, <https://gcap.global/wp-content/uploads/2022/02/BackGround-Document-n.-10-ENG-29.03.2021.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 11.).
- 15 Castles, De Haas és Miller: *The Age of Migration*; Carbone, szerk.: „Out of Africa”.
- 16 Samuel, Henry és Squires, Nick: „»Millions of Africans« Will Flood Europe unless It Acts Now, Warns European Chief, as Paris Evacuates Huge Migrant Camp”. *Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/07/millions-africans-will-flood-europe-unless-acts-now-warns-european/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 17 Glied, Tarrósy és Keserű: *Új népvándorlás?*; Marsai: „African Irregular Migration”.
- 18 IOM, „World Migration Report 2024”, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 19 Abebe, Shimeles: „Foresight Africa Viewpoint: Understanding the Patterns and Causes of African Migration: Some Facts”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/articles/foresight-africa-viewpoint-understanding-the-patterns-and-causes-of-african-migration-some-facts/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 20 UNDESA, „International Migrant Stock 2024: Key Facts and Figures”, https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undes_a_pd_2025_intlmigstock_2024_key_facts_and_figures_advance-unedited.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 21 IOM, „World Migration Report 2024”, 57. o.
- 22 Uo., 56. o.
- 23 Correal, Annie: „The »Luxury Route« to the U.S. for African Migrants”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2024/02/29/world/americas/migrants-africa-colombia-nicaragua-airport.html> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 24 Neema, Christian-Géraud: „What FOCAC 2024 Reveals about the Future of China–Africa Relations”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/research/2024/11/what-focac-2024-reveals-about-the-future-of-china-africa-relations?-lang=en> (a letöltés ideje: 2025. május 22.).
- 25 Ministry of Foreign Affairs. *People’s Republic of China*, „Forum on China–Africa Cooperation Beijing Action Plan (2025–2027)”, https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202409/t20240905_11485719.html (a letöltés ideje: 2025. május 22.).
- 26 De Haas, Hein: „The Myth of Invasion Irregular Migration from West Africa to the Maghreb and the European Union”, *IMI Research Report*, (2007): 66. Elektronikusan elérhető: <https://heindehaas.org/wp-content/uploads/2015/05/de-haas-2007-irregular-migration-from-west-africa.pdf>.
- 27 Williams, Wendy: „African Migration Trends to Watch in 2025”, *Africa Center for Strategic Studies (ACSS)*, <https://africacenter.org/spotlight/migration-trends-2025/> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).

- 28 Faouzi, Adil: „Moroccan Immigration to France Tops 600,000 as North African Numbers Rise”, *Morocco World News*, <https://www.moroccoworldnews.com/2025/02/165020/moroccan-immigration-to-france-tops-600-000-as-north-african-numbers-rise/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 29 *Migration Observatory*, „Migrants in the UK: An Overview”, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 30 IOM, „World Migration Report 2024”, 57. o.
- 31 Ahrens, Jill: *Returning to Where? Onward Migration and Diverse „Return” Mobilities amongst Nigerian Transnational Families in Europe* (Leiden: Brill, 2022).
- 32 Id. még Tarrósy István: „Afrikai agyelszívás. A kérdéskör néhány mérvadó aspektusa”, *Afrika Tanulmányok*, 5., no. 3. (2011): 46–56.
- 33 Williams, Wendy: „African Migration Trends to Watch in 2025”, ACSS, <https://africacenter.org/spotlight/migration-trends-2025/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 34 Williams, Wendy: „African Migration Trends to Watch in 2024”, ACSS, <https://africacenter.org/spotlight/african-migration-trends-to-watch-in-2024/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 35 Eurostat, „Asylum Applications – Annual Statistics” https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_applications_-_annual_statistics (a letöltés ideje: 2025. április 30.).
- 36 Williams: „African Migration Trends to Watch in 2025”.
- 37 Eurostat, Asylum Applications”.
- 38 Interjú a UNHCR szenior munkatársával, Tunisz, 2022. szeptember.
- 39 Ehhez is ld. még Tarrósy István: „Afrikai migráció: tények, trendek és a globális diskurzusból hiányzó dimenziók integrálásának igénye” in *Afrika a globalizált világban: Lehetőségek és kihívások*, szerk. Marsai Viktor (Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2019), 147–160. o.
- 40 Hashim, Iman és Thorsen, Dorte: *Child Migration in Africa* (London: Zed Books – NAI, 2011).
- 41 Így pl. Anarfi, John K., Appiah, Ernest N. és Awusabo-Asare, Kofi: „Livelihood and the Risk of HIV/AIDS Infection in Ghana: The Case of Female Itinerant Traders”, *Health Transition Review*, 7. (1997): 225–242.; Sudarkasa, Niara: „Women and Migration in Contemporary West Africa”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 3., no. 1. (1977): 178–189.
- 42 Freedman, Jane: „The Feminization of Asylum Migration from Africa: Problems and Perspectives” in *African Migrations: Patterns and Perspective*, szerk. Kane, Abdoulaye és Leedy, Todd H. (Bloomington, IN: Indiana University Press, 2013), 211–229. o.
- 43 Uo.
- 44 E témáról bővebben Id.: Tarrósy István: Amíg ti játszottatok... Afrikai gyermek és fiatal felnőtt migránsok: Tradíciók, konfliktusok, humán biztonság”, in *Segítség! Gyermekrablás, -kereskedelem és átnevelés a 20–21. században*, szerk. Dornbach Mária és Lénárt András (Budapest: Gondolat Kiadó, 2024), 19–53. o.
- 45 Adepoju, Aderanti, szerk.: *International Migration within, to and from Africa in a Globalised World* (Accra: Sub-Saharan Publishers, 2010), 17. o.
- 46 Yeboah, Ian E. A. és Mambo, Tatenda T.: „Geography of Globalized Nursing Markets: Zimbabwean Migrant Nurse Trajectory and Work Experiences in the United Kingdom”. in *Africans in Global Migration: Searching for Promised Lands*, szerk. Arthur, John A., Takougang, Joseph és Owusu, Thomas (Lanham, MD: Lexington Books, 2012), 135–160. o.
- 47 *Africa Center for Strategic Studies*, „Sudan Conflict Straining Fragility of Its Neighbors”, <https://africacenter.org/spotlight/sudan-conflict-straining-fragility-of-its-neighbors-displacement-refugees/> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).

- 48 *UN OHCHR*, „Sudan Faces Worsening Humanitarian Catastrophe as Famine and Conflict Escalate”. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2025/04/sudan-faces-worsening-humanitarian-catastrophe-famine-and-conflict-escalate> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 49 Williams: „African Migration Trends to Watch in 2025”.
- 50 Interjú az IOM szenior munkatársával, Nairobi, 2022. január.
- 51 *Eurostat*, „Asylum Applications”.
- 52 *Frontex*, „Monitoring and Risk Analysis”, <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 53 *UNHCR*, „Ethiopian Humanitarian Crisis”, <https://www.unrefugees.org/emergencies/ethiopia/> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 54 *UNHCR*, „Democratic Republic of the Congo”, <https://reporting.unhcr.org/operational/operations/democratic-republic-congo> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 55 *UN OCHA*, „Lake Chad Basin: Humanitarian Snapshot (as of 30 December 2024)”, <https://www.unocha.org/publications/report/nigeria/lake-chad-basin-humanitarian-snapshot-30-december-2024> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 56 *UNHCR*, „Sahel Emergency”, <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/sahel-situation> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 57 Williams: „African Migration Trends to Watch in 2025”.